

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NASSIM NICHOLAS TALEB

SİYAH KUĞU'nun yazarı

PROKRUSTES'in YATAĞI

FELSEFİ VE PRATİK
AFORİZMALAR

VARLIK

Varlık Yayınları, Sayı: 1552
Sertifika No: 44272
1. basım: İstanbul, Ekim 2019

The Bed Of Procrustes: Philosophical and Practical Aphorisms
© 2010, Nassim Nicholas Taleb.
Tüm hakları saklıdır.

ISBN 978-975-434-644-2

Kapak tasarımı: Varlık Yayınları

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Tevfik Bey Mah. Halkalı Cad. Elma Basım Yayıncılık Sitesi
No. 162/7 Küçükçekmece - İstanbul
Matbaa Sertifika No: 36150

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Perpa Ticaret Merkezi B-Blok Kat: 5 No: 484 Şişli İstanbul
Tel: 212-221 31 71 - Faks: 212-320 06 46
e-posta: siparis@varlik.com.tr – varlik@varlik.com.tr
www.varlikonline.com – www.varlik.com.tr

NASSIM NICHOLAS TALEB

PROKRUSTES'in YATAĞI

Felsefi ve Pratik
AFORİZMALAR

İngilizce aslından çeviren:
FİLİZ DENİZTEKİN

VARLIK

İÇİNDEKİLER

Prokrustes	7
Prelüdlere	9
Karşı Anlatılar	15
Ontolojik Meseleler	23
Kutsal ve Dünyevi	24
Şans, Başarı, Mutluluk ve Stoacılık	27
Çekici ve Daha Az Çekici Enayi Sorunları	37
Theseus ya da Paleo Hayatı Yaşamak	41
Edebiyat Cumhuriyeti	47
Evrensel ve Tikel	55
Aldatıcı Rastlantısallık	57
Estetik	61
Etik	64
Dayanıklılık ve Kırılganlık	71
Oyunlarla İlgili Yanılgı ve Alan Bağımlılığı	75
Epistemoloji ve Çıkarmaya Dayanan Bilgi	78
Öngörme Skandalı	81
Felsefeci Olmak ve Öyle Kalmayı Başarmak	83
Ekonomik Yaşam ve Diğer Çok Amiyane Konular	87
Bilge, Zayıf ve Muhteşem	93
Örtük ve Açık Olan	98

Çeşit Çeşit Sevgi ve Sevgisizlik Üzerine	101
Son	103
Ek Bölüm	105
Teşekkür	110
Yazar Hakkında	111

PROKRUSTES

Prokrustes, Yunan mitolojisinde, Atina ile Eleusis arasındaki yol üzerinde, gizemli törenlerin uygulandığı Attika'daki Corydalus'ta küçük bir konağın zalim sahibidir. Prokrustes'in tuhaf bir misafirperverlik anlayışı vardır: yolcuları alıkoyar, onlara mükellef bir akşam yemeği sunar, sonra da onları geceyi oldukça özel bir yatakta geçirmeye davet eder. Yatağın yolcuya mükemmel uymasını ister. Çok uzun boylu olanların bacakları keskin bir baltayla kesilir; çok kısa olanların da boyu uzatılır (adının Damastes ya da Poliphemon olduğu söylenir, ama takma adı Prokrustes, yani "uzatan"dır.)

En katıksız şiirsel adaletle, Prokrustes kendi tuzağına düşer. Yolculardan biri, kahramanca kariyerinde daha sonra Minotor'u öldürmüş olan korkusuz Theseus'tur. Geleneksel yemekten sonra Theseus, Prokrustes'in kendi yatağına yatması sağlar. Ardından, onu oraya geleneksel mükemmellikte sığdırmak için kafasını uçurur. Theseus böylelikle, Herkül'ün aynı şekilde karşılık verme yöntemine uymuş olur.

Daha netameli örneklerde (Sahte Apollodorus'un Bibliotheca'sındaki gibi), Prokrustes'in biri büyük, biri küçük, iki yatağı vardır; kısa boylu kurbanları büyük yatağa yatırır, uzun boyluları ise küçük yatağa.

Buradaki her aforizma çeşit çeşit Prokrustes yataklarıyla ilgilidir; biz insanlar, bilginin sınırlarıyla ve gözlemlemediğimiz şeylerle, görülmeyen ve bilinmeyenle karşılaştığımızda,

hayatı ve dünyayı, ara sıra patlamaya hazır sonuçları olan taze metalaştırılmış fikirlere, indirgeyici kategorilere, spesifik kelime dağarcıklarına ve hazır ambalajlı anlatılara sıkıştırarak gerilimi çözeriz. Üstelik, tıpkı bedene tam olarak uyan takımlar teslim etmekten büyük bir gurur duyan, ama bunu müşterinin uzuvlarını cerrahi yöntemlerle değiştirerek yapan terziler gibi, bu geriye doğru uydurmanın farkında değilmiş gibi görünürüz. Örneğin, tersini yapmaktansa okul çağındaki çocukların tedrisata uymalarını sağlamak için beyinlerini ilaçlarla değiştirdiğimizi pek az kişi fark eder.

Aforizmalar açıklandığında cazibelerini yitirdiğinden, şimdilik yalnızca bu kitabın temel izleğine işaret ediyorum; daha ileri düzeyde tartışmaları ek bölüme havale ediyorum. Bunlar, *bilmediğimiz şeylerle nasıl baş ettiğimiz ve baş etmemiz gerektiğine* ilişkin ana fikrimin etrafında dönen bağımsız, sıkıştırılmış fikirler, *Siyah Kuğu* ve *Aldatıcı Rastlantısallık* adlı kitaplarımda daha derinlemesine irdelenen meselelerdir.*

* Prokrustes'in yatağı metaforunu, sadece bir şeyi yanlış kutuya koymakla ilgili olarak değil, çoğunluklukla yanlış değişkeni, burada yatak yerine insanı değiştirmeye dayanan ters işlemle ilgili olarak kullanıyorum. "Bilgelik" dediğimiz şeydeki her başarısızlığın (teknik yeterlikle birleştiğinde), bir Prokrustes yatağı durumuna indirgenebileceğini not edin.

PRELÜDLER

En çok kendinizle çelişmekten korkarsınız.

~

**Bir fikir, onu mantıklı sonucuna götürmekten
ürktüğünüz zaman ilginç olmaya başlar.**

~

**İlaç şirketleri mevcut hastalıklara uygun ilaçlar icat
etmektense mevcut ilaçlara uygun hastalıklar icat
etmekte başarılıdır.**

~

**Sofizmin özgürleştirici etkisini anlayabilmek için,
tüm servetinizi kaybetmenin yalnızca yarısını
kaybetmekten daha az acı verici olduğunu göz önüne
alın.**

Bir budalayı iflas ettirmek için, ona bilgi verin.

~

Fahişelik sevgi için neyse, akademik çevre de bilgi için odur; yüzeyden bakıldığında yeterince yakın, ama enayi olmayan için tam olarak aynı şey değil.*

~

Bilim alanında dünyayı anlamanız gerekir; iş hayatında ise başkalarının onu yanlış anlamasına gerek duyarsınız.

~

Açık seçik düşünmenin fena halde itici, yabancılaştırıcı ve insanlık dışı bir yanı olduğu için Sokrates'i idam ettiklerinden şüpheleniyorum.

~

Eğitim bilge kişiyi biraz daha bilge yapar, ama budalayı çok daha tehlikeli hale getirir.

* Burada bir niteleyiciye ihtiyacım var. İstisnaları olsa bile, fahişenin müşteriye âşık olduğu birçok bilinen vaka da mevcut.

Bir fikir için orijinallik testi tek bir öncelin yokluğu değil, birden fazla ama birbiriyle uyuşmayan öncelin varlığıdır.

~

Modernitenin çifte cezası bizi hem zamanından önce yaşlandırması hem de daha uzun yaşatmasıdır.

~

Engin bilgili, bildiğinden daha azını sergileyen biridir; gazeteci ya da danışman ise tam tersi.

~

Beyniniz ona ne yapması gerektiğini söylemediğiniz zamanlarda çok daha zekidir; insanların düşünürken ara sıra keşfettikleri bir şeydir bu.

~

Öfkeniz zamanla azalırsa, haksızlık yapmışsınızdır; eğer artarsa, size haksızlık yapılmıştır.

Cömertliği mükâfatları için savunanların tutarsızlığı fark edip etmediklerini, ya da cömertlik dedikleri şeyin cazip bir yatırım stratejisi olup olmadığını merak ediyorum.*

~

Dinin "inançla" ilgili olduğunu düşünenler dini de inancı da anlamazlar.

~

İş, resmi olarak çalışarak geçirilmeyen saatlerde sinsice beyninizi işgal ederek ruhunuzu tahrip eder; meslekler konusunda seçici olun.

~

Doğada asla aynı devinimi yinelemeyiz; kölelikte (işyeri, spor salonu, evle iş arası gidip gelme, spor), hayat yinelemeli stres hasarından ibarettir. Rastlantısallık yoktur.

* Cömert davranış tam da ne mali, ne toplumsal ne de duygusal bir mükâfatı hedeflemesi gereken; deontik (görevlerin kayıtsız şartsız yerine getirilmesi), çıkarıcı olmayan (refahta kolektif –hatta bireysel– kazançları hedefleyen) şeydir. "Sıcak bir coşkuyu" ortaya çıkaran ya da bağışçıya kurtuluş vaat eden "cömert" davranışlarda bir sorun yoktur; bunlar dilbilimsel olarak deontik davranışlarla, saf görev anlayışından kaynaklananlarla bir tutulmamalıdır.

Bahane olarak başkalarının sağduyu eksikliğini kullanmak, başlı başına bir sağduyu eksikliğidir.

~

Dar (Aristotelesçi) mantığın kısıtlamasına boyun eğmek ile vahim tutarsızlıklardan kaçınmak aynı şey değildir.

~

Ekonomi, kolektifin (ve topluluğun) bireylerden orantısız şekilde daha az öngörülebilir olduğu fikrini içine sindiremez.

~

Hayvanat bahçesindeki hayvanları doğadakilerle karşılaştırmadan önce, “ilerleme”den uzun ömürlülük, güvenlik ya da rahatlık olarak bahsetmeyin.

~

Sabahları gününüzün nasıl görüldüğünü belli bir kesinlikle biliyorsanız, bir parça ölüsünüz demektir; kesinlik ne kadar çoksa, o kadar ölüsünüzdür.

Buzla su arasında bir ara hal yoktur, ama yaşamla ölüm arasında vardır: memuriyet.

~

Korktuğunuz şeylerin çoğu gıdıklayıcı bir serüven olasılığı içeriyorsa, ölçülü bir hayatınız var demektir.

~

Erteleme, ruhun tuzağa düşürülmeye karşı isyanıdır.

~

Kimse tamamen şeffaf olmayı istemez; ne başkalarına ne de kendine karşı.

KARŞI ANLATILAR

Bir yalancıdan alınacak en iyi intikam, onu söylediği şeye inandığınıza ikna etmektir.

~

Bir şey yapmak istediğimizde, bir yandan da bilinçsizce başarısızlığa uğrayacağımızdan emin olduğumuzda, başarısızlığın suçunu başka birine atabilmek için tavsiye ararız.

~

Gerçekten samimi olduğunuzda *hayır* demek, samimi olmadığınız zamanlara göre daha zordur.

~

Samimiyseniz asla iki kez *hayır* demeyin.

**İtibarınız en çok, onu savunmak amacıyla
söylediklerinizden zarar görür.**

**Yaşlanmanın tek nesnel tanımı, insanın yaşlanmaktan
söz etmeye başladığı zamandır.**

~

**Sizi başarınız, zenginliğiniz, zekânız, görünüşünüz,
konumunuz için kıskanacaklardır – ama bilgeliğiniz
için, nadiren.**

~

**Alçakgönüllülük dedikleri şey büyük ölçüde başarıyla
gizlenen açgözlülüktür.**

~

**İnsanların bir kitabı okumasını istiyorsanız, onlara
değerinin abartıldığını söyleyin.**

~

**Onlar kişiliğinize saldırana kadar asla tartışmayı
kazanmış olmazsınız.**

Hiçbir şey “geçici” düzenlemelerden, açıklardan, ateşkeslerden ve ilişkilerden daha kalıcı değildir ve hiçbir şey de “kalıcı” olanlardan daha geçici değildir.

~

En acı verici anlar ilginç olmayan kişilerle geçirdiklerimiz değildir; daha çok, ilginç olmayan kişilerle ilginç olmaya çabalayarak geçirdiklerimizdir.

~

Nefret, bilgisayar kodunun bir yerinde düzeltilebilir ama bulunması çok zor bir hata olan sevgidir.

~

Amansız bir düşman başka birinden nefret ettiğimi keşfetse kıskanır mıydı acaba.

~

Kaybedenin belirgin özelliği, genel olarak, insanoğlunun hatalarından, önyargılarından, çelişkilerinden ve mantıksızlığından -bunları eğlence ve kâr amacıyla kullanmaksızın - yakınmasıdır.

Bir kitabı gerçekten sevip sevmediğinizin testi, onu yeniden okuyup okumadığınızdır (ve kaç kez); birinin beraberliğinden hoşlanıp hoşlanmadığınızın testiyse, onunla tekrar tekrar karşılaşmaya hazır olup olmadığınızdır; gerisi boş laf, ya da şimdilerde özsaygı denilen duyarlılık türüdür.

~

“O adam neden zengin (ya da fakir)?” diye sorarız, “neden daha zengin (ya da daha fakir) değil?” diye sormayız; “Neden kriz bu kadar derin?” deriz, “neden daha derin değil?” demeyiz.

~

Nefret sevgiden çok daha zor taklit edilir. Sahte sevgiden söz edildiğini duyarsınız, asla sahte nefretten değil.

~

Yiğitliğin zıddı korkaklık değildir; teknolojidir.

~

Genel olarak, “iyi dinleyici” dediğimiz kişi, ustaca cilalanmış kayıtsızlık sergileyen biridir.

İnsanları çekici kılan tutarsızlık görüntüsüdür, onun yokluğu değil.

~

Gönderdiğiniz yanıtlanmamış e-postaları, yanıtlanmadığınız e-postalardan daha iyi hatırlarsanız.

~

İnsanlar standart iltifatları onurlarını tehdit etmeyen kişilere ayırırlar; ötekileri genellikle “kibirli” diyerek överler.

~

Büyük Cato’dan bu yana, bir kişi yeni kuşağı “yüzyselliği” için suçlamaya ve öncekini de “değerleri” için övmeye başladığında, belli tipte bir olgunluk baş göstermiştir.

~

Nasıl egzersiz yapılacağı konusunda ve diğer sağlık meselelerinde başkalarını tavsiyeye boğmaktan kaçınmak, bir egzersiz programına bağlı kalmak kadar zordur.

Birini kusursuzluğu için overken, aynı zamanda onun erdemsiz olduğunu ima edersiniz.

~

Kadın yaptığınız şeyin bağışlanamaz olduğunu haykırdığında, sizi çoktan bağışlamaya başlamıştır.

~

Hayal gücünüzün olmaması, yalnızca kolaylıkla sıkıldığınız zaman bir sorundur.

~

Dünyanın esas sakinleriymiş gibi davranan kişilere narsist deriz; aynı şeyi iki kişi arasında yapanlara ise sevgili ya da daha iyisi, “sevgiyle kutsanmış” deriz.

~

Biten dostluklar asla dostluk olmamıştır; iki kişiden en az biri enayi yerine koyulmuştur.

Çoğu kişi görsel-işitsel dürtüden yoksun olmaktan korkar, çünkü kendi başlarına düşünüp hayal kurduklarında fazlasıyla tekrara düşerler.

~

Karşılıksız nefret, özbenlik için karşılıksız sevgiden çok daha küçültücüdür. Misillemeyle tepki veremezsiniz.

~

Şefkatli kişide, üzüntünün yerini sevinç değil de bir başka üzüntü alabilir.

~

Gençlerdeki bilgelik, yaşlılardaki uçarılık kadar iticidir.

~

Kimi insanlar yalnızca ciddi olmaya çalıştıkları zaman komiktirler.

~

Sohbet ederken sırları açığa vurma dürtüsünü engellemek, enformasyon sanki yaşama arzusuna ve çoğalma gücüne sahipmişçesine zordur.

ONTOLOJİK MESELELER

Gözlemlenmemiş olanı var olmayanla karıştırmak çok yakın tarihli bir hastalıktır; ama bazıları gözlemlenmemiş olanı gözlemlenemez olanla karıştırmak gibi daha kötü bir hastalıktan mustarıptır.

~

Bilimden hayatı ve yaşamsal meseleleri açıklamasını istemek bir gramerciden şiiri açıklamasını istemeye eşittir.

~

Ancak ve ancak, gözle görülür bir hedefiniz, hiçbir gerekçeniz olmaksızın ve hepsinden önemlisi, bir başkasının anlatısının diktatörlüğü dışında bir şeyler yapmakta özgürseniz var olursunuz.

KUTSAL VE DÜNYEVİ

Kutsalı dünyevi için yaratılmış terimlerle ifade edemezsiniz, ama dünyeviye kutsal için yaratılmış terimlerle tartışabilirsiniz.

~

Ateizm (materyalizm) ölüleri sanki hiç doğmamış gibi ele almak demektir. Ben öyle yapmam. Kutsal olanı kabul etmekle, dini yeniden icat edersiniz.

~

Kutsal ile dünyevi arasındaki farkı kendiliğinden (analiz etmeden) saptayamıyorsanız, asla dinin ne anlama geldiğini bilemezsiniz. Ayrıca asla yaygın olarak sanat dediğimiz şeyi de çözemezsiniz. Asla hiçbir şeyi anlamazsınız.

Kutsal ile dünyevi arasındaki ayrımı dikkate alabilmek için, danışmanlar, ekonomistler, Harvard İşletme Fakültesi profesörleri, gazeteciler ve benzeri şekilde yozlaşmış mesleklerde çalışan kişilerle her türlü iletişim ya da yazışma (hatta e-posta) sonrasında törensel bir banyo yaparım; o zaman bir sonraki fasla kadar duygu ve davranışlarımda dünyeviden arınmış gibi hissederim.

~

İnsanlar eskiden hafta içi sıradan giysiler, Pazar günleri ise resmi kıyafetler giyerlerdi. Bugün tam tersini yapıyorlar.

~

Kitap, dünyevi tarafından yozlaştırılmadan kalan tek mecradır: göz kapaklarınızın üzerindeki diğer her şey sizi bir reklamla manipüle eder.*

* İşte hır yorum. Medyadan uzun bir diyet sonrasında, size (acemice) bir şey satmaya çalışmayan hiçbir şey olmadığını fark etmeye başladım. Ben yalnızca kütüphaneme güvenirim. İnsan zayıflığının bir tezahürü, gösteriş yapma arzusu, tavuskuşu kuyruğu tarzında üstünlük işareti olarak fiziksel kitaplara sahip olmakta hiçbir sakınca yoktur; yozlaştırıcı olan kitabın dışındaki ticari gündemdir.

Yalanların yerine hakikati koyabilirsiniz; ama söylence ancak bir anlatıyla yerinden edilebilir,

~

Kutsal tümüyle koşulsuz olanlarla ilgilidir; dünyevi ise tümüyle koşullu olanlarla.*

~

Tarihte trajik olanın kaynağı, başka birinin koşulsuzunun koşulluyla karıştırılmasındadır – ve de tersi.

~

Restoranlar içki satmak için sizi yiyeceklerle içeri çeker; dinler kuralları (örn. borçtan kaçının) satmak için sizi inançla içeri çeker. İnsanlar Tanrı kavramını anlayabilirler, açıklanmamış kuralları, yasakları ve kategorik höristikleri [buluşsal kısayolları] değil.

~

* Örneğin, rüşvet verilemeyeceği söylenen birçok kişi sadece fazla pahalıdır.

Bir kategorik kural: Oruç tutmak diyet yapmaktan kolaydır. Az miktarda domuz jambonu yiyerek “azıcık” koşer ya da helal olamazsınız.

~

Gazetelerden tamamen kurtulmak için, bir yılınızı önceki haftanın gazetelerini okuyarak geçirin.

ŞANS, BAŞARI, MUTLULUK VE STOACILIK

Başarı, geç çocuklukta olmayı düşlediğiniz hale orta yetişkinlikte gelmektir. Gerisi kontrol kaybından kaynaklanır.

~

Başarının karşıtı başarısızlık değildir; başkalarını etkilemek için ünlü kişilerden ahbapları gibi bahsederek böbürlenmektir.

~

Modernite, zengin olmakla zenginleşmenin matematiksel, kişisel, toplumsal ve etik olarak aynı şey olmadığını anlamalıdır.

Sadece köle olmaktan kaçınarak tamamen özgürleşemezsiniz; aynı zamanda efendi haline gelmekten de kaçınmalısınız.*

~

Varlık açgözlü olanı fakirleştirerek, çok açgözlü olanı da zenginleştirerek cezalandırır.

~

Utancın ya da finansal ve sosyal statü kaybının tıbbi teşhislerden daha fazla intihara yol açması, insan tercihleri konusunda oldukça aydınlatıcıdır.

~

“Varlıklı” anlamsızdır ve sağlam bir mutlak ölçüsü yoktur; onun yerine çıkarmaya dayanan “varlık yokluğu” ölçüsünü, yani herhangi bir anda, sahip olduklarınızla sahip olmak istedikleriniz arasındaki farkı kullanın.

* Bu noktanın farklı biçimleri tarih boyunca tekrarlanmış ve yeniden keşfedilmiştir; en son ikna edici olanı Montaigne’inkidir.

İleri yaştaki insanlar en güzel hale, gençlerde olmayana sahip oldukları zaman gelirler: itidal, engin bilgi, bilgelik, akılcılık ve şu kahramanlık sonrası gerginlik yokluğu.

~

Bir mutluluk konferansına gittim; araştırmacılar pek mutsuz görünüyorlardı.

~

Ahmakların “zaman israfı” dedikleri şey çoğu zaman en iyi yatırımdır.

~

Başlangıçları, düşlerin yerine anıları koyarak reddedin, bitişleri de anıların yerine başka anıları koyarak.

~

Kıskanılmadan ya da hayran olunmadan hoşlanılmamaktan kaçınmak istersiniz.

Son yüz yıldan hiçbir şey okumayın; son bin yıldan hiçbir meyve yemeyin; son dört bin yıldan hiçbir şey içmeyin (sadece şarap ve su); ama kırkının üzerindeki hiçbir sıradan adamla konuşmayın. Kahramanlığa eğilimli olmayan bir adam otuz yaşında ölmeye başlar.

~

Bazı işler içeriden bakıldığında pek tatsızdır. Dediklerine göre, korsanlık bile.

~

Vizyoner olan Karl Marx, bir köleyi memur olduğuna ikna ederek çok daha iyi kontrol edebileceğinizi anlamıştı.

~

Katolik ülkelerde günümüzdekinden daha fazla seri tekeşlilik vardı, ama boşanmaya ihtiyaç yoktu – yaşam beklentisi kısaydı; evlilik süresiyse çok daha kısaydı.

~

Zenginleşmenin en hızlı yolu yoksullarla sosyalleşmektir; yoksullaşmanın en hızlı yolu da zenginlerle sosyalleşmektir.

Uzunca bir süreyi en ufak bir suçluluk duymaksızın hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey öğrenmeden ve hiçbir şeyi düzeltmeden geçirebildiğiniz gün, uygar olacaksınız.

~

“Meşgulüm” diyen biri ya yetersizliğini (ve hayatının kontrolsüzlüğünü) ilan ediyordur ya da sizden kurtulmaya çalışıyordur.

~

Roma ve Osmanlı dönemindeki esirlerle günümüzdeki memurlar arasındaki fark, esirlerin patronlarını pohpohlamasının gerekmemesiydi.

~

Ancak ve ancak, reddettiğiniz paranın tadı kabul ettiğiniz paranıkinden daha güzelse zenginsinizdir.

~

Çoğu kişi için başarı, nefret edenlerin tarafından nefret edilenlerin tarafına zararlı geçiştir.

Bulunduğunuz yerden hoşlanıp hoşlanmadığınızı anlamak için, bağımlılık zincirleri olmaksızın, geri donerken de ayrılırken olduğunuz kadar mutlu olup olmadığınıza bakın.

~

Aşkla mutluluk arasındaki fark, aşktan sz edenlerin çoğunlukla âşık olması, ama mutluluktan sz edenlerin çoğunlukla mutlu olmamasıdır.

~

Modernlik: kahramanlık duygusu olmayan gençler, bilge olmayan yaşlılar ve grkemsiz bir hayat yarattık.

~

Bir insanın ilginlikten ne kadar uzak olduğunu görmek için ona kimi ilginç bulduğunu sorabilirsiniz.

~

Web, dikkate a biri için sağlıksız bir ortamdır.

Bir partide, Harvard'da okumuş az çok başarılı bir yabancıнын başkalarını bundan haberdar etmesinin ne kadar zaman aldığını birisi ölçmüş müdür acaba.

~

İnsanlar rol modellerine odaklanırlar; antimodeller –büyüdüğünüzde benzemek istemediğiniz kişiler– bulmak çok daha etkilidir.

~

Özür dilemek her zaman iyidir, yanlış bir şey yaptığınız durumlar dışında.

~

Şiirsel, soylu, zarif, zinde ve kahramanca bir hayatın önündeki başlıca engel, verimliliğe kafa yormaktır.

~

Bazıları, örneğin bankacıların çoğu, başarı için o kadar yetersizdir ki, devlerin giysilerine bürünmüş cüceler gibi görünürler.

Size yapılan yanlışlar için yüksek sesle yakınmayın; pek yaratıcı olmayan düşmanlarınıza fikir verebilirsiniz.

~

Çoğu kişi takıntılarını onlardan kurtulmaya çalışarak besler.

~

Birinin düşüncelerini değiştirmek, zevklerini değiştirmek kadar güçtür.

~

Benim en değerli anılarım çirkin denilen yerlerde, en sıkıcı anılarım da manzaralı denilen yerlerde geçirdiğim zamana dairdir.

~

Formda olmak kesinlikle güç belirtisidir, ama doğal uyaranlar dışında forma girme dürtüsü, derin dermansız bir güçsüzlük işareti olabilir.

Albeni insanları saldırmadan aşağılama yeteneğidir; sosyal becerilerden yoksunluk ise tam tersi.

~

İsdihdamın sistemik esaret olduğunu düşünmeyenler ya kördür ya da işsiz.

~

Doğarlar, sonra bir kutuya koyulurlar; eve gidip bir kutu içinde yaşarlar; kutuları işaretleyerek öğrenim görürler; “iş” denilen kutu içindeki bir yere gidip orada hücre şeklindeki kutularında otururlar; bir kutuya binip markete giderek kutu içinde yiyecek alırlar; kutu içindeki spor salonuna gidip bir kutuya otururlar; “kutunun [kalıpların] dışında” düşünmekten söz ederler; öldüklerinde de bir kutuya koyulurlar. Tüm kutular, Öklidyen kutular, geometrik olarak düz kutular.

~

Modernliğin bir başka tanımı: konuşmalar gittikçe gezegen üzerinde aynı zamanda gerçekleşen başka konuşmalardan kesintilerle tamamen yeniden yapılandırılabilir.

**Yirminci yüzyıl, toplumsal ütopyanın iflasıydı; yirmi
birinci yüzyıl, teknolojik ütopyanın iflası olacak.**

~

**Toplumsal, siyasal ve tıbbi ütopyalar inşa etme çabaları
kâbuslara neden oldu; birçok çare ve teknik ise savaşçıl
çalılardan doğdu.**

~

**İnternet “bağlantısı” bilgilendirici ve sözde sosyal
hafifmeşrepliğin tuhaf bir biçimini yaratır, bu da
internet erişiminden sonra insana kendini temiz
hissettirir.**

~

**Çoğu tartışmada, insanlar birbirlerini ikna
etmeye çalışıyormuş gibi görünürler, ama bütün
umabilecekleri, kendilerini ikna edecek yeni
argümanlardır.**

ÇEKİCİ VE DAHA AZ ÇEKİCİ ENAYİ SORUNLARI

Restoranlarda tartışmalarını gizlice izlediğiniz çiftlerin yaşamlarının en bunaltıcı yönü, neredeyse her zaman tartışmanın asıl konusundan habersiz olmalarıdır.

~

Özellikle de yazılar ve finansal meseleler için en çok tavsiyede bulunanlar, görünüşe bakılırsa en başarısız kişilerdir.

~

Dedikodular ancak inkâr edildikleri zaman değerlidir.

~

Uzun vadede, kendinizi kandırmanız başkalarını kandırmanızdan daha muhtemeldir.

İki tip insan vardır: kazanmaya çalışanlar ve tartışmaları kazanmaya çalışanlar. Bu ikisi asla aynı değildir.

~

İnsanlar genellikle aynı şeyi tekrar yapabilmek için özür dilerler.

~

Matematik yapay bir elin gerçek bir el için ne olduğundan haberdar olmaktır; bazıları yapayla değiştirmek için gerçeğini keser.

~

Modernite faaliyetlerle ilgili bir enayi anlatısı dayatıyor; artık “egzersiz olsun diye yürüyoruz”, gerekçemiz olmadan “yürümüyoruz”; gizli nedenlerle.

~

Sosyal medya ciddi şekilde antisosyaldir, sağlıklı yiyecekler deneysel olarak sağlıksızdır, bilgi işçileri çok cahildir ve sosyal bilimler kesinlikle bilimsel değildir.

Birçokları için, can verdiklerinde “ölüm nedenine” bakmak yerine, hâlâ hayattayken “yaşam nedenine” bakmalıyız.

~

Birisi kendilerini kullandığında en çok üzülenler başkalarını kullananlardır.

~

Bir kişi işi neden istediğine dair size birden fazla neden gösterirse, onu işe almayın.

~

İkinci dereceden düşüncenin başarısızlığı: adam size bir sırrını açar ve onu bizzat saklayamadığının kanıtını az önce sunduğu halde, bir şekilde sizden onu saklamanızı bekler.

~

Sosyal ağlar insanların hoşlandıkları şeyler hakkında bilgi sunar; onun yerine hoşlanmadıkları şeyleri tanımlasa daha bilgilendirici olurdu.

İnsanlar sebep-sonuç ilişkilerine o kadar yatkındırlar ki, ara sıra konuşmanın ortasına bir “neden?” sorusu bırakarak suskun kişiyi gevezeye çevirebilirsiniz.

. ~

Gerçekten bağımsız bir düşünürün bir muhasebeci gibi görünebileceğini kendime sürekli hatırlatmam gerekiyor.

THESEUS, YA DA PALEO HAYATI YAŞAMAK

En zararlı üç bağımlılık eroin, karbonhidratlar ve aylık ücrettir.

~

Benim tek başarı ölçütüm, ne kadar zamanı öldürmek durumunda olduğunuzdur.

~

Bir aslan (ya da yamyam) serbest dolaşan insanlara yüksek bir prim öder miydi acaba.

~

Yürürken müzik dinleme ihtiyacı duyuyorsanız, yürümeyin; ve lütfen müzik dinlemeyin.

İnsanlar savaş sırasında birbirlerini yok ederler; barış zamanında ise kendilerini.

~

Spor erkekleri dişileştirir, kadınları erilleştirir.

~

Teknoloji bir enayinin yaşamının her yönünü ayrıştırabilir (ve tehlikeye atabilir), bir yandan da onu daha “verimli” hale geldiğine ikna edebilir.

~

Teknolojiyle kölelik arasındaki fark, kölelerin özgür olmadıklarının bütünüyle farkında olmalarıdır.

~

Ancak ve ancak hiçbir işinizde hiç kimseyle rekabet etmiyorsanız gerçek bir hayatınız vardır.

~

Ölümcül hastalıkta, doğa kısaltılmış ıstırapla ölmenize izin verir; tıp ise uzatılmış ölümle ıstırap çekmenizi sağlar.

Manzaralar ya da klasik tablolar gibi doğal (ya da eski) nesnelerle tatmin oluyoruz ama teknolojiler konusunda doyumsuzuz, sürümlerde ufak tefek düzeltmeleri büyütüyoruz, 2.0 konusunda takıntılıyız, kendimizi zihinsel bir çarka kaptırıyoruz.

~

“Çok çalışmak” ancak son zamanlarda yetenek, incelik ve özellikle de *spezzatura** yokluğundan utanç yerine gurur duymanın işareti oldu.

~

Onların ücretli izin anlayışı altı gün çalışıp bir gün dinlenmektir; benimkiyse bir gün (kısmen) çalışıp altı gün dinlenmektir.

~

Onların “oyun” dedikleri şey (egzersiz, seyahat, spor) işe benzer; ne kadar çok çalışırlarsa o kadar köle olurlar.

* Bir şeyin çaba gerektirdiğini göstermeden son derece iyi yapılması anlamına gelen İtalyanca sözcük (ÇN).

Modern verimliliklerin çoğu ertelenmiş cezadır.

~

Bizler avcıyız; yalnızca doğaçlama yaptığımız anlarda gerçekten canlıyız; plan program yok, sadece çevreden gelen küçük sürprizler ve uyaranlar var.

~

Her şey için, saat yerine, biyolojik kol saati olarak sıkıntıyı kullanın, ama nezaket sınırları içerisinde.

~

Çözülme, çoğunlukla, özgür, sosyal ve yozlaşmamış üniversite hayatını mesleklerin ve çekirdek ailelerin hücre hapsi için terk ettikleri zaman başlar.

~

Klasikten anlayan biri için, rekabetçi bir sporcuya bakmak acı vericidir; insan yerine hayvana dönüşmek için çok çabalayarak, asla bir çita kadar hızla ya da bir öküz kadar güçlü olmayacaktır.

Aktarılan beceriler: sokak kavgaları, yolu olmayan yerlerde doğa yürüyüşü, baştan çıkarma, geniş ve derin bilgi. Aktarılmayan beceriler: okul, oyunlar, spor, laboratuvar – indirgenmiş ve düzenlenmiş şeyler.

~

Ancak ve ancak, konuşmanız (ya da yazılarınız) başka konuşmalardan kesintilerle kolayca yeniden yapılandırılmıyorsa var olursunuz.

~

İngilizler nadiren Akdeniz havasına sahip olurlar; ama İspanya'ya giderler, çünkü boş saatleri boş değildir.

~

Çoğu kişi için, iş ve onunla birlikte gelen şeyler kronik yaranın yıpratıcı etkisine sahiptir.

~

Teknoloji görünmez olduğu zaman mükemmeldir.

Gerçek yaşamla modern yaşam arasındaki fark, bir konuşmayla iki yönlü dinletiler arasındaki farkla aynıdır.

~

Yürüme bantlarındaki insanlara bakarken, alfa aslanların, en güçlülerin, nasıl azıcık enerji tüketip günde yirmi saat uyuduklarını düşünürüm; ötekiler onlar için ava çıkar. *Caesar pontem fecit.**

~

Yüz yüze olmayan her sosyal ilişki sağlığınıza zarar verir.

* Kelimesi kelimesine, "Sezar köprü yaptı", ama ince fark, bunun aynı zamanda "kendisi için bir köprü yaptırmış" olduğunu da ima edebilmesidir.

EDEBİYAT CUMHURİYETİ

Yazmak, kimseye fark ettirmeden kendini tekrar etme sanatıdır.

~

Çoğu kişi bazı şeyleri hatırlayabilmek için yazar; ben unutmak için yazıyorum.

~

Onların felsefe dedikleri şeye ben edebiyat diyorum; edebiyat dedikleri şeye gazetecilik diyorum; gazetecilik dedikleri şeye dedikodu diyorum; dedikodu dedikleri şeye ise (cömertçe) dikizcilik diyorum.

Yazarlar en iyi eserleriyle, siyasetçiler en kötü hatalarıyla anımsanırlar, iş insanlarıysa neredeyse hiç anımsanmazlar.

~

Eleştirmenler, yazarı okumak istedikleri kitabı yazmadığı için suçluyormuş gibi görünebilirler; oysa aslında onu, yazmak istedikleri ama yazamadıkları kitabı yazdığı için suçluyorlardır.

~

Edebiyat nitelikleri ortaya koymaktan çok, açıkları(nızı) boya tabancasıyla kapatmakla ilgilidir.

~

Zevk için, Nabokov'un yazdığı bir bölümü okuyun. Ceza için, iki.

~

Manalı hastalık hastalığı ile edebiyat arasında bir fark vardır, tıpkı kendine yardım ile felsefe arasında bir fark olduğu gibi.

**Belirgin olanı sürekli kendinize hatırlatmalısınız:
çekicilik söylenmemiş, yazılmamış ve sergilenmemiş
olanda saklıdır. Sessizliği kontrol etmek ustalık ister.**

~

**Hiçbir yazar başkalarına yazma dersleri vermeye
başlayana kadar başarısız sayılmamalıdır.**

~

**Pozitif bilim fena halde sıkıcı bir süreçle sansasyonel
sonuçlar verir; felsefe sansasyonel bir süreçle sıkıcı
sonuçlar verir; edebiyat sansasyonel bir süreçle
sansasyonel sonuçlar verir, ekonomiyse sıkıcı bir
süreçle sıkıcı sonuçlar verir.**

~

**İyi bir özdeyiş, daha konuşmaya başlamadan son sözü
söylemenizi sağlar.**

~

**Nasıl ki yazmış olmaktan keyif duyan yazarların yanı
sıra yazmaktan keyif duyanlar varsa, okumaktan keyif
duyduğunuz kitapların yanı sıra okumuş olmaktan
keyif duyduğunuz kitaplar da vardır.**

Dâhi, kusurları niteliklerinden daha zor taklit edilen biridir.

~

Sıradan kitaplarda, metni okuyun ve dipnotları atlayın; akademisyenler tarafından yazılanlarda, dipnotları okuyun ve metni atlayın; iş kitaplarındaysa hem metni hem de dipnotları atlayın.

~

Bir insanın engin bilgisini ikiye katlayın; alıntılarını yarıya indirmiş olursunuz.

~

Kaybedenler, açıkça daha etkileyici birinin çalışmaları üzerine yorumda bulunurken, onun ne olduğunu değil, ne olmadığını ifade ederek (“dâhi değil, ama...”; “bir Leonardo olmasa da...” gereksiz yere konularının değerini düşürmeye kendilerini mecbur hissederler.

~

Yazılarınızdaki klişelerin yoğunluğuyla ters orantılı olarak hayattasınızdır.

“İş kitapları” dediğimiz şey, kitabevleri tarafından hiçbir derinliğı, tarzı, ampirik kesinliğı ve dilbilimsel inceliğı olmayan kitaplar için icat edilmiş seçici bir kategoridir.

~

Tıpkı şairler ve ressamalar gibi, bürokratlar da doğuştan bürokrattır, sonradan olma değil; normal insanlar için dikkatin bu denli sıkıcı işler üzerinde durmasını sağlamak olağanüstü çaba gerektirir.

~

Uzmanlaşmanın bedelleri: mimarlar diğer mimarları etkilemek için inşa ederler; modeller diğer modelleri etkilemek için ince kalırlar; akademisyenler diğer akademisyenleri etkilemek için yazarlar; film yapımcıları diğer film yapımcılarını etkilemeye çalışırlar; ressamalar sanat simsarlarını etkilerler; ama yayıncıları etkilemek için yazan yazarlar genelde başarısız olurlar.

~

Eleştirmenlere cevap vermek bir duygu israfıdır; daha iyisi, onlar çoktan öldükten sonra baskıda kalmaktır.

**Bir yazarın benden alıntı yapmak üzere olduğunu
önceden tahmin edebilirim, ama Taleb Siyah Kuğu
olaylarına dair teoriyi “popülerleştirdi” diye yazdığında
kötü bir tahminde bulunabilirim.***

~

**Gerçek düzyazıya maruz kalan gazete okuyucuları bir
Puccini operasını izleyen sağır insanlar gibidir: bir
iki şeyi beğenebilir, bir yandan da, “mesele ne?” diye
düşünebilirler.**

~

**Bazı kitaplar (gerçek edebiyat, şiir) özetlenemez;
bazıları yaklaşık on sayfaya sıkıştırılabilir;
çoğunluğuysa sıfır sayfaya.**

~

**Üstel bilgi çağı, sözel olarak kendini tutamayan bir
insan gibidir: konuştukça konuşur ve gittikçe daha az
kişi dinler.**

* Bu aynı zamanda işimi, “ben de” tarzında taklit edeceğinin bir göster-
gesidir.

Kurmaca dediğimiz şey, derinine bakıldığında, kurmaca olmayandan çok daha az kurgusaldır; ama genellikle daha az yaratıcıdır.

~

Okuduğunuz bir kitap için eleştiri yazmak, okumadığınız bir kitap için yazmaktan çok daha zordur.

~

Sözde yazarların çoğu, günün birinde söylenecek bir şey bulmak umuduyla yazdıkça yazarlar.

~

Günümüzde çoğu zaman, anlamadıkları bir konu hakkında açık seçik yazanlarla, anlamadıkları bir konu hakkında kötü yazanlar arasında bir seçimle karşı karşıyayız.

~

Bilgi açısından zengin Karanlık Çağlar: 2010 yılında, sırf İngilizcede 600.000 kitap yayımlandı, akılda kalan birkaç alıntı oldu. Takriben sıfır noktasında, bir avuç kitap yazıldı. Pek azının varlığını sürdürmesine rağmen, bir dolu alıntı var.

Geçmişte, çoğu kişi cahildi, binde biri konuşulacak kadar rafineydi. Günümüzde, okuryazarlık arttı, ama ilerleme, medya ve finans sayesinde, ancak on binde bir oranında.

~

Alışılmışın dışına (istemsiz olarak) çıkararak yapmakta, alışılmışın dışına (istemli olarak) çıkararak düşünmekten daha başarılıyız.

~

Enayiliğin yarısı, hoşlanmadığınız şeyin başka biri (dolayısıyla daha sonra kendiniz) tarafından sevilebileceğini ve tersini fark etmemektir.

~

Bir eylem insanı gibi düşünmek, bir düşünce insanı gibi eyleme geçmekten çok daha az tehlikelidir.

~

Edebiyat kötülükleri, açıkları, zayıflıkları ve karışıklıkları örttüğü zaman canlanır; vaaz vermenin her zerresiyle ölür.

TÜMEL VE TEKİL

Kendi kendime öğrendiklerimi hâlâ anımsıyorum.

~

**Sıradan zihinler hikâyelerde (ve durumlarda)
benzerlikler bulur; daha ince düşünenlerse farklılıkları
saptar.**

~

**Tümel ile Tekil arasındaki farkı kavrayabilmek
için, bazılarının kalabalığın tamamı yerine tek, özel
birini etkilemek için daha iyi giyindiğini göz önünde
bulundurun.**

~

**Arkadaşlarla ortak yönlerimizi, yabancılarla
farklılıklarımızı, düşmanlarla da karşıtlıklarımızı
farkında olmadan büyütürüz.**

Birçok kişi orijinallikten o kadar uzaktır ki, yineleneneccek hatalar bulmak için tarih çalışır.

~

Bazı tikel durumlarda yararlı olamayacak (genelde) zararlı sayılan hiçbir şey yoktur ve bazı durumlarda size zarar veremeyecek yararlı sayılan bir şey de yoktur. Sistem ne kadar karmaşıkısa, Tümel kavramı da o kadar zayıftır.

~

Ahmak kişi tikeli genelleştirir, sosyal becerilerden yoksun kişi geneli tikelleştirir; bazıları her ikisini de yapar; bilge ise ikisini de yapmaz.

~

Kendiniz, kendine has olmak istersiniz; kolektif (okul, kurallar, işler, teknoloji) iğdiş noktasına kadar genel olmanızı ister.

~

Gerçek sevgi, tikelin genele karşı, koşulsuzun da koşulluya karşı tam zaferidir.

ALDATICI RASTLANTISALLIK

Çevremizi manipüle etmedikçe, neyi ve kimi düşündüğümüz üzerindeki kontrolümüz, kalbimizin kasları üzerindeki kontrolümüz kadar zayıftır.

~

Moore Yasası'nın doğal sonucu: her on yılda bir, kolektif bilgelik yarı yarıya azalıyor.*

~

Yerine bir başkasını koyamıyorsanız, kimseyi zihnindeki bir kuruntudan kurtarmayın. (Ama çok fazla çabalamayın; yerine koyulan kuruntunun ilkinden daha ikna edici olması gerekmez bile.)

* Moore Yasası, bilgisayar gücünün her on sekiz ayda bir iki kat arttığını öne sürer.

Asıl trajedi, rastlantısal sandığınız şeylerin büyük kısmının sizin kontrolünüzde olmasıdır, daha kötü olansa bunun tersidir.

~

Ahmak kişi kendini daha eşsiz, başkalarını daha genelgeçer olarak görür; bilge ise kendini daha genelgeçer, başkalarını daha eşsiz bulur.

~

Tıbbın insanları bunca zamandır kandırmasına sebep olan, başarılarının belirgin biçimde gözler önüne serilmiş, hatalarının ise (tam anlamıyla) gömülmüş olmasıdır.

~

Enayi tuzağı, sizin bildiğiniz ama başkalarının bilmediği şeye odaklanmanızdır, tersine değil.

~

Ortaçağ insanı anlamadığı bir çarktaki dişliydi; modern insan anladığını sandığı karmaşık bir sistemdeki dişlidir.

Bilgi çağının felaketi, verilerin zehrinin yararlarından çok daha hızlı artmasıdır.

~

Medyanın rolü en iyi, Büyük Cato'dan modern siyasetçiye doğru yolculukta görülür.* Korkuya kapılmak istiyorsanız bir dış değerlendirme yapın.

~

Zihinsel berraklık cesaretin çocuğudur, tersi geçerli değildir.†

~

İnfo-Web-medya-gazete tiplerinin çoğu, bilgiye (çoğunlukla) insanların kafasından ıvır zıvırı çıkararak ulaşıldığı fikrini sineye çekmekte zorlanır.

~

İnce insanlar başkalarının küçük tutarsızlıklarına katlanır, ama büyüklere değil; zayıf insanlarsa başkalarının büyük tutarsızlıklarına katlanır, ama küçüklere değil.

* Örneğin, Sarah Palin.

† Sokrates'ten bu yana en büyük yanılgı, berraklıktan yoksunluğun tüm illetlerimizin sonucu değil, kaynağı olduğuna inanmak olmuştur.

Rastlantısallık karmaşık, saptanmamış ve saptanamayan düzenden ayırt edilemez; ama düzenin kendisi de ustalık isteyen rastlantısallıktan ayırt edilemez.

ESTETİK

Sanat gözlemlenmemiş olanla tek taraflı bir sohbettir.

~

Benoit Mandelbrot'nun dehası, düzlüğe başvurmadan estetik sadeliğe ulaşmasındadır.

~

Güzellik yüz kızartıcı olmayan düzensizliklerle artar; ihtişam ise bir gaf ön cephesiyle.

~

"İlerleme"yi anlamak: çirkin dediğimiz tüm yerler hem insan yapımı hem de moderndir (Newark), asla doğal ya da tarihsel değil (Roma).

Kusurluluğu, doğru türde kusurluluğu severiz; orijinal sanata ve tipo hatalarıyla dolu ilk baskılara para yatırırız.

~

Çoğu kişi “güzel sanat budur” diyecek birini bekleme gereğini duyar; bazılarının iki ya da daha fazla kişiyi beklemesi gerekir.

~

El Mütenebbi tüm Arap şairlerinin en büyüğu olmakla övünmüş, ama bunu bütün Arap şiirlerinin en büyüğünde söylemiştir.

~

Nüktedanlık, sosyal becerilerle zekâ işareti vererek baştan çıkarır.

~

Seçkin figürlerin klasik sunumlarında, erkekler ince, kadınlar tombuldur; modern fotoğraflardaysa tam tersi.

Nasıl ki hiçbir maymun insanların en çirkini kadar iyi görünömlü değilse, hiçbir akademisyen de yaratıcıların en kötüsünden daha değerli değildir.

~

Bir şairin canını sıkmak istiyorsanız, şiirini açıklayın.

ETİK

Biriyle neden arkadaş olduğunuza dair herhangi bir neden bulursanız, arkadaş değilsinizdir.

~

Modernlikle en büyük sorunum, etikle yasal arasındaki giderek büyüyen ayırmda yatıyor olabilir.*

~

Hayatın güzelliği: hayatınızda size karşı en nazik davranış, karşılığını almakla ilgilenmeyen bir yabancından gelebilir.†

* Eski ABD hazine bakanı, belki de tarihteki en büyük hırsız olan "hortumcu" Robert Rubin, hiçbir yasayı çiğnemedi. Yasalla etik arasındaki fark karmaşık bir sistemde artar... sonra onu havaya uçurur.

† Madalyonun öbür yüzü: size çektirilen en kötü acı hayatınızın bir noktasında size değer vermiş birinden gelecektir.

Bize en az ihtiyacı olan kişilere en büyük şevkle yardım etmek isteriz.

~

Bir insanı değerlendirmek için, ilk karşılaşmanızda ve sonuncusunda ne denli etkileyici olduğu arasındaki farkı göz önünde bulundurun.

~

Meditasyon kimseyi incitmeden narsist olmanın bir şeklidir.

~

Gerçek alçakgönüllülük kendinizi başkalarından daha çok şaşırtabilmenizdir; gerisi ya çekingenlik ya da iyi pazarlamadır.

~

Bireylerin başarılarıyla övünmelerini son derece tatsız buluruz; ama bunu ülkeler yaptığında “ulusal gurur” diye nitelendiririz.

Yalnızca ikna edilmekten yarar sağlayacağını düşünen kişileri ikna edebilirsiniz.

~

Büyükölük, nefretin yerini nazıkçe hor görmenin almasıyla başlar.

~

Yatarak hayatını kazanan, ya da oturarak kazananlardan daha fazla ayakta duran insanlara güvenin.

~

Erdemin trajedisi, özdeyiş ne kadar açık, sıkıcı, orijinallikten uzak ve nasihat ediciyse, uygulanmasının da o kadar zor olmasıdır.

~

En ucuz pintiler bile öğüt konusunda cömert olabilirler.

~

Bana yalan söylüyorsanız, söylemeye devam edin; birdenbire doğruyu söyleyerek canımı yakmayın.

Gelire ihtiyacı olan bir insana güvenmeyin; asgari ücretli olması dışında.*

~

Gücünüzden daha uzun ömürlü olabilirsiniz, bilgeliğinizden asla.

~

Gücsüz insanlar ihtiyaçlarını karşılamak, daha güçlü olanlarsa görevlerini yerine getirmek için harekete geçerler.

~

Dinler ve etik, iyilik ederseniz size cennet sözü vermekten, iyilik ettiğinizde size cennet sözü vermeye, oradan da iyilik etmeniz için size söz verdirmeye doğru evrilmiştir.

~

Başka seçeneği olmayan kişilere kahraman demekten kaçınin.

* Kurumsal esaret içindeki kişiler “aileyi beslemek” için her şeyi yapacaklardır.

Verdikleriniz için size teşekkür edecek insanların yanı sıra, vermedikleriniz için sizi suçlayacak olanlar da vardır.

~

Ahlaklı insan, inançlarını mesleğine uydurmak yerine mesleğini inançlarına uydurur. Ortaçağdan beri buna gitgide daha ender rastlanıyor.

~

Bana güvenilir olduğunu söyleyenler dışında herkese güvenirim.

~

İnsanlar sıklıkla kendi reklamlarını yapmayı askıya alma ihtiyacı duyar ve hayatlarına etkilemeleri gerekmeyen birini dahil ederler. Köpek sahibi olmayı da bu durum açıklar.

~

Katıksız cömertlik nankörlere yardım etmenizdir. Diğer her şekli kendine hizmet etme amaçlıdır.*

* Kant etiği.

Sahtekârlar dürüst insanların kendilerinden daha
açıkgöz olabileceğini akıl edebilirler mi acaba.

~

Proust'da, Morel adında bir karakter vardır, bu adam
kendisine ödünç para vermiş bir Yahudi olan Nissim
Bernard'ı şeytanlaştırır ve sırf minnet duygusundan
kaçabilmek için Yahudi düşmanı kesilir.

~

Birine iyi eylemleri için bir ödül olarak iyi şans dilemek,
belki de arkaik, klasik öncesi pre-deontik bir ahlakın
kalıntısı olan rüşvet gibi görünür.

~

İhtişamla kibir arasındaki fark, insanın kimse
bakmadığı sırada yaptığı şeyde saklıdır.

~

Ulus-devlet: siyaseten doğrucu olmayan ırk ayrımı.

Yüz kişilik bir kalabalıkta zenginliğin %50'si, hayal gücünün %90'ı ve entelektüel cesaretin %100'ü tek bir insanda bulunacaktır; mutlaka aynı insanda değil.

~

Nasıl ki boyalı saç ileri yaştaki erkekleri daha az çekici kılıyorsa, onları daha itici kılan da zayıf yönlerinizi saklamak için yaptıklarınızdır.

~

Askerler için, "paralı asker" terimini kullanırız, ama sorumluluk taşıyan çalışanları "herkesin para kazanmaya ihtiyacı var" diyerek temize çıkarırız.

~

İngilizler, üstüne karşı küstahlık (geçici olarak güç sahibi olana gösterilen saygısızlık) ile altına karşı küstahlık (küçük adama yönelik) arasında ayırım yapmazlar.

~

Sosyal sınıfınızdan yoksullaşan biri, sizi o sınıf dışındaki binlerce aç insandan daha fazla etkiler.

DAYANIKLILIK VE KIRILGANLIK

Ancak mütevazı olmak zorunda kalmanın yarattığı daha kötü fazladan aşağılanma olmaksızın servetinizi kaybedebilirsiniz güvende olursunuz.*

~

Birinin itibar yanılgılarına karşı dayanıklılığını sınamak için, bir adama herkesin gözü önünde “hâlâ kötü durumda olup olmadığını” ya da “hâlâ para kaybedip kaybetmediğini” sorun ve tepkisini izleyin.

~

Dayanıklılık, sabırsızlık göstermeden ilerlemedir.

~

İki seçim arasında kaldığınızda, ikisini de seçmeyin.

* Büyük-büyük-büyük-büyük-büyük-büyük büyükbabamın kuralı.

Ulus-devletler savaşı sever; kent-devletler ticareti sever; aileler istikrarı sever; bireylerse eğlenceyi.

~

Yaptığınız işi beğenen az sayıda kişiye, beğenmeyen çok sayıda kişiden daha fazla değer verdiğinizde dayanıklı olursunuz (sanatçılar); yaptığınız işi beğenmeyen az sayıda kişiye, beğenen çok sayıda kişiden daha fazla değer verdiğinizdeyse kırılgan olursunuz (siyasetçiler).

~

Rasyonalist, ahmakların olmadığı bir toplumu hayal eder; ampirist ise ahmaklara dayanıklı, hatta daha da iyisi, rasyonalistlere dayanıklı bir toplumu.

~

Akademisyenler yalnızca yararsız olmaya çalıştıkları zaman yararlıdırlar (örneğin matematik ve felsefede olduğu gibi); yararlı olmaya çalıştıklarında ise tehlikelidirler.

~

Dayanıklı için, yanılğı bir bilgidir; kırılgan için, yanılğı bir yanılğıdır.

İtibarın zedelenmesine karşı en iyi dayanıklılık testi, bir gazeteciden bir e-posta aldığınız sıradaki duygusal durumunuzdur (korku, sevinç, sıkıntı).

~

Yazar olmanın başlıca dezavantajı, özellikle İngiltere’de, kamusal ya da özel alanda yapabileceğiniz, itibarınıza zarar verecek hiçbir şey olmamasıdır.

~

Tutkulu nefret (uluslar ve bireyler tarafından gösterilen) sonuçta dönüp dolaşıp bir başka nefret konusuna gelir; sıradanlık birden fazla düşmanla baş edemez. Bu, değişen ittifaklar ve düşmanlıklarla savaşıyor yeni acemi devletleri dayanıklı bir sistem haline getirir.

~

Büyük işletmeyi desteklerken büyük devleti beğenmemeyi tutarsız (ve yozlaşmış) bulurum – ama (maalesef) tersini değil.

Atlantik ötesi bir uçuşta varış noktanıza kaç kez bir, üç ya da altı saat erken değil de bir, üç ya da altı saat geç ulaştınız? Bu, açıkların neden genelde planlandığından daha büyük, nadiren daha küçük olduğunu açıklar.

OYUNLARLA İLGİLİ YANILGI VE ALAN BAĞIMLILIĞI*

Spor metalaştırılmış ve ne yazık ki fahişeliğe itilmiş rastlantısalıktır.

~

Birini fiziksel olarak alt ettiğinizde, egzersiz yapmış ve stres atmış olursunuz; ona internet üzerinden sözlü olarak saldırdığınızda ise sadece kendinize zarar verirsiniz.

~

Nasıl ki düz yüzeyler, rekabetçi sporlar ve uzmanlaşmış iş zihni ve bedeni fosilleştiriyorsa, rekabetçi akademik çevre de ruhu fosilleştirir.

-
- * *Siyah Kuğu*'da sözü edilen, hayatı kesin kuralları olan oyunlara (ya da formel kuruluma) benzer hale getirmeye ilişkin yaygın yanılğı. Alan bağımlılığı, bir insan bir ortamda (örneğin spor salonunda) belli bir biçimde, bir diğerinde farklı bir biçimde davrandığında ortaya çıkar.

Satranç eğitiminin yalnızca satranç becerilerini artırdığını kabul ederler, ama sınıftaki eğitimin (neredeyse) yalnızca sınıf becerilerini artırdığı fikrine karşı çıkarlar.

~

Dubai'deki otele varınca, iş adamı valizini oda hizmetçisine taşıttı; daha sonra onu spor salonunda ağırlık kaldırırken gördüm.

~

Oyunlar kahraman olmayanlara kazanma yanılsaması vermek için yaratılmıştır. Gerçek hayatta, aslında kimin kazandığını ya da kaybettiğini bilmezsiniz (ya da çok geç fark edersiniz), ama kimin kahramanca davrandığını ve kimin davranmadığını anlayabilirsiniz.

~

IQ testinin, üniversiteye giriş sınavının ve okul notlarının, sosyal becerilerden yoksun kişiler tarafından, yüksek notlar alıp birbirlerine zeki diyebilmeleri için tasarlanmış testler olduğundan şüpheleniyorum.*

* IQ testlerinde düşük puan alan akıllı ve bilge insanlar, ya da bu testlerde yüksek puan (130) alan, eski ABD başkanı George W. Bush gibi, açıkça entelektüel açıdan yetersiz kişiler testi test ediyorlar, test onları değil.

Gibbon'un *Gerileyiş ve Düşüş*'ünü elektronik okuyucudan okurlar, ama Château Lynch-Bages şarabını strafor bir bardakta içmeyi reddederler.

~

Zihinlerimizin alan bağımlılığına ilişkin, son Paris ziyaretimden en iyi örneğim: bir Fransız restoranındaki öğle yemeğinde, arkadaşlarım somonu yiyip derisini attılar; bir suşi bardaki akşam yemeğinde, tam da aynı arkadaşlarım derisini yiyip somonu attılar.

~

Kırılganlık: insan cesaretini kademeli olarak savaşmaktan ayırdık, böylece bilgisayar becerilerine sahip pısrıkların kendi hayatlarını en ufak bir riske atmaksızın insanları öldürmesine olanak sağladık.

EPİSTEMOLOJİ VE ÇIKARMAYA DAYANAN BİLGİ

Platon'dan bu yana, Batı düşüncesi ve bilgi kuramı Doğru-Yanlış kavramlarına odaklanıyor; bu her ne kadar övgüye değer olsa da, şimdi dikkatimizi Dayanıklı-Kırılgan kavramına, sosyal epistemolojiyi de daha ciddi Enayi-Enayi Olmayan sorununa çevirmenin tam zamanı.

~

Bilgiyle ilgili sorun, kuşbilimciler tarafından kuşlar üzerine yazılmış kitapların, kuşlar tarafından kuşlar üzerine ve kuşlar tarafından kuşbilimciler üzerine yazılmış kitaplardan çok daha fazla olmasıdır.

~

Dört başı mamur enayi, domuzların incilere göz dikebileceğini anlar, ama kendisinin benzer bir durumda olabileceğini fark etmez.

Birçok şeyde, bizimkinden daha akıllıca olduğunu anlamadığımız bir mantık bulunduğunu kabul etmek olağanüstü bilgelik ve özdenetim gerektirir.

~

Bilgi çıkarmaya dayanır, eklemeye değil; çıkardığımız şeydir (işe yaramayana göre, yapılmaması gerekenin eksiltilmesi), eklediğimiz (yapılması gereken) değil.*

~

Zekânın anlamlı olan şeyleri fark etmekle (modelleri saptamakla) ilgili olduğunu düşünürler; karmaşık bir dünyada zekâ, anlamsız şeyleri göz ardı etmeye (sahte modellerden kaçınmaya) dayanır.

~

Mutluluk; ne demek olduğunu, nasıl ölçüleceğini, ya da nasıl ulaşılacağını bilmeyiz, ama mutsuzluktan nasıl kaçınılacağını gayet iyi biliriz.

* Şarlatanı tespit etmenin en iyi şekli: size ne yapmamanız gerektiği yerine ne yapmanız gerektiğini söyleyen biri (örneğin bir danışman ya da borsacı).

İdeal *trivium** eğitimi ve hem toplum hem de öğrenciler için en az zararlı olanı, matematik, mantık ve Latince olacaktır; matematikten gelen ciddi bilgelik kaybını telafi etmek için çifte doz Latin yazarları; sadece laf kalabalığını ve retorik kontrol etmeye yetecek kadar matematik.

~

En etkili dört modern: Darwin, Marx, Freud ve (üretken) Einstein birer alimdi, ama akademisyen değil. Kurumlar içerisinde özgün -ve bozulmayan- çalışmalar yapmak her zaman zor olmuştur.

* *Trivium* Latince üç yol anlamına gelir; *trivium* eğitimi Roma İmparatorluğu'nun düşüşünden Aydınlanma'ya kadar Batı uygarlığına hükmeden ve yedi temel bilimden üçü olan gramer, mantık ve retorik'e dayanan klasik eğitime gönderme yapar (ÇN).

ÖNGÖRÜ SKANDALI

Kâhin özel görüşleri olan biri değil, sadece başkalarının gördüğü şeyi görmeyen bir kimsedir.

~

Eskilere göre, tarihsel olayları tahmin etmek Tanrı(lar)a karşı bir hakaretti; bana göre bu, insanlara –bazıları için, bilime– karşı bir hakarettir.

~

Eskiler, olayları anlamanın tek yolunun onlara sebep olmak olduğunu gayet iyi bilirlerdi.

~

Riske girmeden bir tahmini dile getiren ya da bir düşünceyi ifade eden bir kimsede bir sahtelik ögesi vardır. Gemiyle birlikte batmayı göze almadıkça bu, bir macera filmi izlemeye benzer.

Sami dillerinde tahmin ve “kehanet” için kullanılan sözcüklerin aynı olduğu onlara gösterilseydi, tahmin yürütmeyi daha ciddiye alırlardı.

~

Seneca’ya göre, kamusal çabalar göz ardı edildiğinde ve devlet onarılamayacak kadar yozlaşmış olduğunda Stoacı bilge geri çekilmelidir. Kendi kendini yok etmesini beklemek daha akıllıca olacaktır.

FELSEFECİ OLMAK VE ÖYLE KALMAYI BAŞARMAK

Felsefeci olabilmek için, ağır ağır yürüyerek işe başlayın.

~

Gerçek matematikçiler tamlığı anlar, gerçek felsefeciler eksikliği anlar, gerisi resmen hiçbir şeyi anlamaz.

~

Yirmi beş yüzyılda, Platon'a denk –bizi onun mirasından koruyacak– bir parlaklığa, derinliğe zarafete, ince zekâya ve hayal gücüne sahip tek bir insan ortaya çıkmadı.

Neden takıntılı bir Platon sorunun var? Çoğu kişi seleflerini aşmak ister; Platon tüm haleflerini aşmayı başarmıştır.

~

Felsefeci olmak, uzun yürüyüşler boyunca, mantık yürüterek ve yalnızca önsel olarak mantık yürüterek, başkalarının ancak hatalarından, krizlerden, kazalardan ve iflaslardan –yani sonsal olarak– öğrenebileceği şeyleri bilmektir.

~

Mühendisler hesaplayabilir ama tanımlayamazlar, matematikçiler tanımlayabilir ama hesaplayamazlar, ekonomistler ise ne tanımlayabilir ne de hesaplayabilirler.

~

Sonlu ama bilinmeyen üst sınırları olan bir şey, epistemik olarak sonsuz bir şeye denktir. Bu, epistemik sonsuzluktur.

Bilinçli cehalet, eğer hayata geçirebilirseniz, dünyanızı genişletir; eşyayı sonsuz kılabilir.

~

Klasiklere göre, felsefi içgörü işsiz güçsüz bir hayatın ürünüydü; bana göre, işsiz güçsüz bir hayat felsefi içgörünün ürünüdür.

~

Anlam ifade edenin aslında anlam ifade etmediğini kabullenmek bir hayli zihin gücü ve özgüven gerektirir.

~

Teolojik bir Prokrustes yatağı: Ortodokslar için Gregory Palamas'tan itibaren, Araplar için de el Gazzali'den itibaren, felsefi tümeller dilini kullanarak Tanrı'yı tanımlama girişimleri rasyonel bir hataydı. Ben hâlâ bir modernin bunu fark etmesini bekliyorum.

~

"Belirsizliğin matematiği" demek, "seksin iffeti" demeye benzer; matematikleştirilmiş olan artık belirsiz değildir, tersi de geçerlidir.

Ne yazık ki çoğu şeyi aptallardan, ekonomistlerden ve diğer ters rol modellerinden öğreniyoruz, yine de karşılığını en kötü nankörlükle veriyoruz.

~

Platon'un *Protagorası*'nda Sokrates, işbirlikçi hakikat arayışı olarak felsefeyi, sofistin retoriğini tartışmada üstün gelmek için ün ve para uğruna kullanmasıyla karşılaştırır. Yirmi beş yüzyıl sonra bu, tam olarak ücretli araştırmacı ile kadrolu pozisyonunu seven modern akademisyendir. İlerleme.

EKONOMİK YAŞAM VE DİĞER ÇOK AMİYANE KONULAR

“Ekonomist”, “fahişe” ya da “danışman” gibi, fazladan nitelemenin bilgi katmadığı sıfatlar vardır.

~

Matematikçi bir problemle başlar ve bir çözüm yaratır; danışman bir “çözüm” sunarak başlar ve bir problem yaratır.

~

Onların “risk” dedikleri şeye ben fırsat diyorum; ama “düşük risk” dedikleri şeye enayi sorunu diyorum.

Örgütler farkında olmadan geriye doğru yürüyen kafeinli ahmaklar gibidir; ancak varış noktasına ulaşan birkaçından haberdar olursunuz.

~

Birinin son derece aptal (ya da son derece akıllı) olup olmadığının en iyi testi, finansal ve siyasal haberlerin ona bir şey ifade edip etmediğidir.

~

Sol kanat, piyasalar aptal olduğu için modellerin akıllı olması gerektiğini savunur; sağ kanat, modeller aptal olduğu için piyasaların akıllı olması gerektiğine inanır. Ne yazık ki, hem modellerin hem de piyasaların çok aptal olduğu iki tarafın da hiç aklına gelmez.

~

Ekonomi hâlâ ışık üretiyormuş gibi görünen ölü bir yıldız gibidir; ama ölü olduğunu bilirsiniz.

Enayiler açgözlülüğe parayla, bağımlılığa maddelerle, uzman sorunlarına uzmanlarla, bankacılığa bankacılarla, ekonomiye ekonomistlerle ve borç krizlerine de borç harcamayla çözüm getirildiğini düşünürler.

~

Bir şirket başkanı alenen “endişelenecek bir şey yok” diye açıklama yaptığında, endişelenecek çok şeyi olduğuna emin olabilirsiniz.

~

Borsa, kısaca: katılımcılar sıra halinde sakın sakın katledilmeyi beklerken bir Broadway gösterisi için sıraya girdiklerini düşünürler.

~

Hükümetin kurtarma paketleriyle sigara içmek arasındaki başlıca fark, bazı ender durumlarda “bu benim son sigaram” ifadesinin doğru çıkmasıdır.

~

Bizi kırılğan yapan, kurumların bireylerle aynı erdemlere (onur, doğruculuk, cesaret, sadakat, dirayet) sahip olamamasıdır.

En kötü hasara iyilik etmeye çalışan yetkili kişiler sebep olmuştur; en iyi gelişmeleriye iyilik etmeye çalışmayan yetkisiz kişiler sağlamıştır.

~

Bankalarla Mafya arasındaki fark: bankalar daha iyi yasal-düzenleyici uzmanlığa sahiptir, ama Mafya halkın düşüncesini anlar.

~

“İnsanlardan milyarları hortumlamak milyonları hortumlamaktan çok daha kolaydır.”*

~

Moskova’daki bir panelde, kimsenin okumadığı yazıları, kimsenin kullanmadığı teorileri ve kimsenin anlamadığı konferansları için Nobel Ödülü’nü alan ekonomist Edmund Phelps’i izledim.

* Madoff olayından ilhamla.

Doğrusal olmayan alanda “bilimsel tahmin” başarısızlıklarından biri, beklentilerin ortalamasının ortalamaların beklentisinden farklı olduğuna dair rahatsız edici olgudan kaynaklanır.*

~

Ters aforizmacılar olarak gazeteciler: “Bir BMW alabilmek için becerilere, bir Warren Buffet alabilmek için becerilere artı şansa ihtiyacınız vardır” şeklindeki ifadem, “Taleb, Buffet’ın *hiçbir* becerisi olmadığını söylüyor” olarak özetlendi.

~

Meraklı düşünür, bilimi kucaklar; yetenekli ve duyarlı düşünür, sanatı; pratik düşünür, işi; geriye kalanlar ekonomist olur.

~

Halka açık şirketler de insan hücreleri gibi, apoptosis’e†, borç yüzünden intihara ve gizli risklere programlıdır. Kurtarma paketleri sürece tarihsel bir boyut katar.

* Ortalama derinliği dört metreysen, nehri geçmeyin. Bu, Jensen eşitsizliği olarak da bilinir.

† Programlanmış hücre ölümü (ÇN).

Yoksul ÷lkelerde, görevliler açıkça rüşvet alırlar; D.C.'de ise görevlilere üstü ört÷lü, dillendirilmeyen, büyük şirketlerde çalışma sözü verilir.

~

Kaderin en zalim oyunu, bir bankacının sonuçta yoksul düşmesidir.

~

Öğrencilere not ortalamalarını, finans ve ekonomi notlarını geriye doğru sayarak yeniden hesaplatmalıyız.

~

Aracılık sorunu her şirketi, gizli risklerin birikmesi yüzünden azami kırılganlığa sürükler.

~

Siyaset alanında, bir yandan savaş yanlılığı, ulus-devlet sevgisi, büyük iş temsilcileri; öte yandan da büyük işverenlerin riski görmeyen, yukarıdan aşağıya, epistemik kibirli büyük hizmetkârları arasındaki seçimle karşı karşıyayız. Ama bir seçme şansımız var.

BİLGE, ZAYIF VE MUHTEŞEM*

Sıradan insanlar küçük hakaretlerle çileden çıkmaya, ama çok büyük hakaretler karşısında edilgen, sakin ve sessiz kalmaya eğilimlidir.†

~

Alfa erkeğinin tek tanımı: bir alfa erkeği olmaya çalışırsanız, asla olamazsınız.

~

Kanıtlanacak hiçbir şeyi olmayanlar asla kanıtlanacak hiçbir şeyleri olmadığını söylemezler.

* Aritsoteles'in *Nikomakhos'a Etik* kitabında, henim muhteşem olarak çevirdiğim megalopsikos, harika şeylere layık olduğunu düşünen ve hayattaki kendi durumunun farkında olduğundan, küçüklüğü dışlayan belli bir etik sistemine uyan "yüce gönüllü"dür. Bu yüce gönül kavramı, alçakgönüllülüğü savunan Hristiyan etiğince yerinden edilmiş olmakla birlikte, Doğu Akdeniz kültüründe *Kabir al-nafs* ile varlığını korumaktadır. Diğer özelliklerinin yanı sıra, muhteşem yavaş yavaş yürür.

† Bankacılığa ve ekonomi kuruluşlarına karşı tepkiyi göz önüne alın.

Zayıf kişi güçlü yönlerini gösterir ve zayıflıklarını saklar; muhteşem kişiye zayıflıklarını süs eşyası gibi gözler önüne serer.

~

Sıkıcı olmadan bilge olmak ne güzel; bilge olmadan sıkıcı olmak nasıl da üzücü.*

~

Benim saygı duyduğum özellikler, engin bilgi ve insanların yarısı itibarları için endişelenirken ayağa kalkma cesaretidir. Her budala zeki olabilir.

~

Sıradan insan sessizliğinden çok söylediklerinden pişmanlık duyar, ince insan söylediklerinden çok sessizliğinden pişmanlık duyar; muhteşem insanın pişmanlık duyacağı hiçbir şey yoktur.

* Merkez Bankası'nın başkanı Ben Bernanke'ye bakarken.

Sıradan insan yalan söylemekten, çalmaktan, öldürmekten, hatta Washington'daki merkez bankasında tahminci olarak çalışmaktan fersah fersah uzaktır; muhteşem insan, asla.*

~

Sosyal bilimlerin amacı, anlayabileceğimiz belirli bir insan türü yaratmaktır.

~

Bir akrana “iyi şanslar” derken, zayıf kişi tam tersini diler; güçlü kişi biraz kayıtsızdır; yalnızca muhteşem kişi dileğinde samimidir.

~

Geçmişte, erkeklerin yalnızca bazıları, ama kadınların hepsi çocuk sahibi olabiliyordu. Eşitlik kadınlar için daha doğaldır.

* Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik'inin* IV. cildini, onun açıkça söylemediği (ama bildiği) şeyi fark edene kadar on kere yeniden okumak zorunda kaldım: muhteşem (megalopsikoz) tamamen koşulsuzlarla ilgilidir.

Muhteşem kişi duyduklarının yarısına, söylediklerinin iki katına inanır.

~

Sözel bir tehdit, en sahici iktidarsızlık sertifikasıdır.

~

Tarihteki en ünlü iki cesaret örneği Homeros'un savaşçıları değil, fikirleri uğruna ölmüş, hatta ölümü aramış olan iki Doğu Akdenizli adamdır.

~

Zayıf kişi iyi olamaz; ya da belki, yalnızca ayrıntılı ve kapsayıcı bir yasal sistem içerisinde iyi olabilir.

~

Her halükârda, sözcüklerden kaçının: tehditler, şikâyetler, doğrulama, anlatılar, yeniden çerçevelendirme, tartışmaları kazanma çabaları, yalvarmalar; sözcüklerden kaçının!

Samsatlı Lukianos’a göre, filozof Demonaks bir Spartalının hizmetkârını dövmesini engellemiş. “Onu eşitin haline getiriyorsun,” demiş.

~

Klasik insanın en büyük korkusu yüz kızartıcı ölümdü; modern insanın en büyük korkusu sadece ölümdür.

ÖRTÜK VE AÇIK

İnsanlar başkalarının varlığından çok sizin yokluğunuzu fark etmeye başladıklarında, etkili olduğunuzu bilirsiniz.

~

“Bir daha asla!” ifadesi, tekrar edeceğinin garantisidir.

~

Bazı suskun kişiler sessizliği zekâlarını gizlemek için kullanırlar; ama çoğu kişi bunu zekâdan yoksunluğunu saklamak için yapar.

~

Biri “aptal değilim” dediğinde, çoğunlukla bu düşündüğünden daha aptal olduğu anlamına gelir.

Kötülemek tek içten, asla sahte olmayan hayranlık ifadesidir.

~

Bir kadın bir erkek için zeki dediğinde, çoğunlukla yakışıklı demek ister; bir erkek bir kadın için aptal dediğinde, her zaman çekici demek ister.

~

Organize çöpçatanlık sitelerinin anlayamadığı, insanların kendileri hakkında söylemedikleri şeylerin çok daha ilginç olduğudur.

~

Arkadaş olarak, çoğunlukla ilginç bulduğunuz kişilere karşı *sizi* ilginç bulanları tercih edersiniz.

~

İnternet kişisel-kamusal duvarını kırdı; eskiden gizli tutulan fevri ve kaba ifadeler, şimdi harfiyen yorum için kullanılabilir.

Sosyal ağlarla ilgili sorunlardan biri, arkanızdan konuşmanın başkaları için gittikçe zorlaşmasıdır.

~

Bir kişi “yapabileceğim başka bir şey yok” dediğinde, size yardım etme imkânına sahip olduğuna ama buna istekli olmadığına emin olabilirsiniz. “Yardım etmek için buradayım” dediğinde ise ne size yardım etme imkânına ne de isteğine sahip olduğuna emin olabilirsiniz.

~

Mekânların ve ürünlerin pazarlama broşürlerinde gösterilenden daha az çekici olmasını bekleriz, ama insanların ilk izlenimlerinden daha kötü olmasını asla bağışlamayız.

~

Birisi bir cümleye “basitçe” diye başladığında, çok karmaşık bir şey duymayı beklemelisiniz.

~

İnsanların yarısı dudaklarıyla yalan söyler; diğer yarısı ise gözyaşlarıyla.

ÇEŞİT ÇEŞİT SEVGİ VE SEVGİKSİZLİK ÜZERİNE

Herhangi bir aşamada, insanlar paraya, bilgiye ya da sevgiye susayabilirler; kimi zaman ikisine birden, asla üçüne değil.

~

Özverisiz sevgi hırsızlığa benzer.

~

Evlilik erkekleri dişileştirmenin kurumsal sürecidir; kadınları dişileştirmenin de.

~

Gösteriş için etraflarını kadınlarla kuşatan (ve zenginlik arayan) erkekler vardır; başkaları bunu tüketim için yapar; bunlar nadiren aynı insanlardır.

Arkadaşlık ve sevgi dışında, iki taraflı, iki yönlü enayilerin olduğu durumlar bulmak çok zordur.

~

Bir sempozyuma, adını İÖ 15. yüzyılda sosyal standartlara uyan Atinalıların sevgiden söz ettikleri içkili bir partiden alan bir etkinliğe katıldım; maalesef içki yoktu ve neyse ki kimse sevgiden söz etmedi.

~

En büyük ilgiyi sizden nefret eden kişilerden görürsünüz. Hiçbir arkadaşınız, hiçbir hayranınız, hiçbir ortağınız sizi bu kadar büyük bir merakla pohpohlamayacaktır.

~

Genç bir kadın başka bakımlardan ilginç olmayan zengin bir adamla birlikte olduğunda, bedeninin çok özel bir yerinin (örneğin burnunun, boynunun ya da dizinin) ona çekici geldiğine içtenlikle inanabilir.

~

İyi bir düşman en değerli hayrandan çok daha sadık, çok daha öngörülebilirdir ve açığöz için, çok daha yararlı.

~

Aleyhimde konuşanlar beni daha iyi tanısalardı benden daha da fazla nefret ederlerdi.

SON

Platonik zihinler, hayatın tanımlanmış ölümcül bitişlerle bir film gibi olmasını bekler; a-Platonik olanlarsa filmin hayat gibi olmasını bekler ve ölüm gibi birkaç geriye dönüşü olmayan durum dışında, insanın bildirdiği tüm bitişlerin ölümcül doğasına güvensizlik gösterirler.

EK BÖLÜM

Çalışmamın genel izleğini, insan bilgisinin sınırları ve gözlem sahamızın dışında bulunan meselelerle uğraşırken ortaya çıkan çekici ve daha az çekici yanılgılar ve yanlışlıklar, gözlemlenmemiş ve gözlemlenemez olanlar, bilinmeyenler; bulanıklık perdesinin öteki tarafında kalanlar oluşturuyor.

Zihinlerimizin bilgiyi azaltma ihtiyacı nedeniyle, genellikle sınıflandırmayı askıya almak ve daha elle tutulur hale getirmektense, bir olguyu taze ve bilinen bir kategorinin Prokrustes yatağına sıkıştırmaya (bilinmeyeni kesip atmaya) çalışırız. Gerçeklerin yanında sahte modellere dair tespitlerimiz sayesinde, rastlantısal olan daha az rastlantısal ve daha kesin görünür; aşırı etkin beyinlerimizin hiç anlatı olmamasındansa yanlış, basite kaçan anlatıyı dayatma ihtimali daha fazladır.*

Zihin harika bir kendini kandırma aracı olabilir; karmaşıklık ve doğrusal olmayan belirsizliklerle baş etmek üzere tasarlanmamıştır.† Yaygın söylemin aksine, *daha fazla*

* Görülmeyenin bir tarafa bırakılması insanın “soyut olanı küçümsemesi”nden kaynaklanır (zihinlerimiz anekdot niteliğinde olan şeyleri idare etmekte iyi değildir ve canlı, medyanın dünya görüşümüzü çarpıtmasına neden olan imgelerle sürüklenmeye eğilimlidir).

† Bilim de doğrusal olmayan ve karmaşık meselelerle, karşılıklı bağıllıkla yüklü olanlarla (iklim, ekonomik hayat, insan bedeni) etkili bir biçimde baş edemez; doğrusal alandaki (fizik ve mühendislik) çok heyecanlı başarılarına rağmen, bunlar bilime hizi tehlikeye atan bir prestij sağlar.

bilgi daha fazla aldanma demektir: sahte modellere dair tespitlerimiz, modernitenin ve bilgi çağının bir yan etkisi olarak gittikçe daha hızlı artmaktadır: şu andaki bilgi bakımından zengin dünyanın karman çorman rastlantısallığıyla, karmaşık etkileşimleri ve atalarımızın daha basit habitatında türemiş olan olaylara ilişkin sezgilerimiz arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Zihinsel mimarımız, içinde yaşadığımız dünyayla daha büyük bir uyumsuzluk içindedir.

Bu da enayi sorunlarına yol açar; harita araziye uymadığında, arazinin haritaya uyduğunu hayal ederek bir inkâr durumuna giren belli bir ahmak kategorisi –aşırı eğitilmiş kişi, akademisyen, gazeteci, gazete okuyucusu, mekanik “bilim insanı”, sözde-ampirist, benim “epistemik kibir” dediğim, görmedikleri şeyi, gözlemlenmemiş olanı bir kenara bırakmak gibi şu harika yetenekle donatılmış olanlardır. Daha genel olarak, buradaki ahmak, eksiltme adına hatalı eksiltme yapan ya da esash bir şeyi çıkaran, bir ziyaretçinin bacaklarını ya da daha iyisi, kafasının bir parçasını keserken bir yandan da karakterini %95 isabetle koruduğunda ısrarcı olan kişidir. Etrafınızdaki bizim yarattığımız, kimi yararlı, kimi daha tartışılabilir olan Prokrustes yataklarına bir bakın: düzenlilikler, tepeden inme yönetimler, akademik çevre, spor salonu, evle iş arası gidip gelmeler, çok katlı ofis binaları, istemsiz insan ilişkileri, istihdam vb.

Aydınlanmadan bu yana, rasyonalizm (şeylerin bize anlam ifade edebilmesi için nasıl olmasını istediğimiz) ile ampirisizm (şeylerin nasıl olduğu) arasındaki müthiş gerilimde, dünyayı “rasyonel” modellerin yataklarına uymadığı için suçladık, teknolojiye uymaları için insanları değiştirmeye çalıştık, etik kurallarımızı istihdam ihtiyacı-

mıza uydurduk, ekonomik hayattan ekonomistlerin teorilerine uymasını, insan hayatından da bir anlatıya sıkışmasını istedik.

Bilinmeyenin temsilindeki ve rastlantısal etkilerin anlaşılmasındaki yanılgılar ters sonuçlara neden olmadığı zaman dayanıklıyız; aksi takdirde kırılgan. Dayanıklı olan Siyah Kuğu* olaylarından yarar sağlar, kırılgan ise ağır darbe alır. Uzman sorunlarına, riske, insan yanılgısı konusunda ağır bağımlılığa yol açan bilinmeyene ilişkin kendinden emin iddialarda bulunarak, bilimsel otizmin belli bir türüne karşı gittikçe daha kırılgan olduk. Okuyucunun aforizmalarımdan görebileceği gibi, ben tabiat ananın dayanıklılık modellerine karşı saygılıyım (milyarlarca yıl, kırılgan olanın büyük oranda kırılmasına olanak verir); klasik düşünce (bilinmeyene saygısı, epistemik alçakgönüllülüğüyle) modern Aydınlanma sonrası naif sözde-bilimsel otizmden daha dayanıklıdır. Böylelikle klasik değerlerim,engin bilgi, zarafet ve cesaret üçlüsünü modernitenin sahteliğine, sosyal becerilerden yoksunluğuna ve kültürsüzlüğüne karşı savunmamı sağlıyor.

Sanat dayanıklıdır; bilim, her zaman değil (en hafif deyişle). Bazı Prokrustes yatakları hayatı yaşanmaya değer kılar: sanat ve hepsinden en etkilisi, şiirsel aforizma.

Aforizmalar, meseller, atasözleri, özdeyişler, hatta bir dereceye kadar taşlamalar, en erken edebi formdur -çoğunlukla şimdilerde şiir dediğimiz şeye entegre edilir.

* Siyah Kuğu (büyük harflerle) hem bir gözlemci tarafından öngörülmemiş hem de ağır sonuçları olan (tarihsel, ekonomik, teknolojik, kişisel) bir olaydır. Bilgimizin artmasına rağmen, bu Siyah Kuğuların rolü büyükmektedir.

Kısa ve etkileyici cümlelerin bilişsel yoğunluğunu taşır (bununla birlikte günümüzün düşük nitelikli versiyonundan hem daha güçlü hem daha zariftir)* ve yazarın –özellikle sözlü bir formatta– etkili fikirleri bir avuç sözcüğe sığdırma yeteneğindeki bir cesaret gösterisini içerir. Gerçekten de bu bir cesaret gösterisi olmalıdır, çünkü doğaçlama bir özlü cümle için kullanılan Arapça sözcük “erkeklik sanatı”dır, ama böylesi bir “erkeklik” kavramı görüldüğü kadar cinsiyet güdümlü değildir ve “insan olma becerileri” olarak da çevrilebilir (*virtue* [erdem] sözcüğü Latince aynı köklere sahiptir, *vir*, “erkek”). Bu şekilde güçlü düşünceler üretebilen kişiler sanki tılsımlı güçlerle donatılmışçasına.

Bu usul Levanten (ve daha geniş Doğu Akdeniz) ruhunun merkezindedir. Tanrı Samilerle konuşurken, çok kısa şiirsel cümlelerle, genellikle peygamberlerin ağzından konuşmuştur. İncil’i, özellikle de Meseller ve Vaiz kitaplarını göz önüne alın; İslam’ın kutsal kitabı Kuran, bir yoğunlaştırılmış aforizmalar derlemesidir. Sentetik edebi kehanetler için de bu format benimsenmiştir: Nietzsche’nin *Zerdüş’tü*, ya da daha yakın geçmişte, Kuzey Lübnan’daki bir komşu (ve muhalif) köyden yurttaşım, *Peygamber*’in yazarı Halil Cibran.

Günümüzde din dediğimiz şeyin dışında, Herakleitos’un ve Hipokrat’ın aforizmalarını, ayrıca Publilius Syrus’un eserlerini (özgürlüğünü *Sentetiae* adlı eserinde ifade bulmuş belagatine borçlu olan bu Suriyeli esirin tek satırlık etkili şiirleri, La Rochefoucauld’nun özdeyişlerinde

* Birçok kültürsüz kişi benim fikirlerimi teknolojiye karşı çıkışa indiriyor, oysa aslında onun yan etkileri olan naif körlüğe –kırılabilirlik kriterine– karşı çıkıyorum. Etik konusunda koşulsuz ve teknoloji konusunda koşullu olmayı tercih ediyorum, tersini değil.

yankılanır) ve genel olarak tüm Arap şairlerinin en büyüğü sayılan el Mütenebbi'nin şiirlerini düşünün.

Bağımsız satırlar olarak aforizmalar, gözler önüne sermek için, dini metin için, Doğu Akdenizli bir büyükanne tarafından torununa öğüt için, böbürlenmek için (daha önce de söylediğim gibi, el Mütenebbi bir aforizmada bunları, en büyük Arap şairi olduğunu ikna edici bir biçimde bize anlatmak için kullanmıştı), hicivler için* (Martial, Ezop, El-Maarri), *ahlakçılar* tarafından (Vaugenargues, La Rochefoucauld, La Bruyère, Chamfort), opak felsefeyi (Wittgenstein), görece daha açık felsefeleri (Schopenhauer, Nietzsche, Cioran), ya da berrak fikirleri ortaya koymak için kullanılmıştır.† Bir aforizmayı açıklamanız asla gerekmez; şiir gibi, bu da okuyucunun kendi kendine halletmesi gereken bir şeydir.‡

Yavan aforizmalar, daha önce üzerinde düşünmüş olduğunuz önemli hakikatler barındıran basmakalıp aforizmalar vardır (zeki insanların Cibrân'ın *Peygamber*'ine dönmesine neden olan türde); hoş olanlar da vardır, üzerinde hiç düşünmediğiniz, ama içinizde önemli bir keşfin *İşte bu!* duygusunu tetikleyenler (La Rochefoucauld'dakiler

* İnternet çağında entelektüel incelik kaybını –açık konuşmak gerekirse bu “ucubeleşmeyi”– ölçmenin en iyi yolu, hicvin gittikçe ortadan yok oluşunda saklıdır, çünkü mekanik zihinler hakaretleri biraz fazla harfiyen alırlar.

† Aynı özdeyişin, bin yıllık bir sürenin ya da bir kıtanın ayırdığı çeşitli yazarlarca tekrarlandığını görmek olağandışı değildir.

‡ Aforizmanın (Alman dili dışında), Oscar Wilde, Mark Twain, Ambrose Bierce, ya da Sacha Guitry'ninkiler gibi nükteli sözlerle ilişkisinden dolayı, bir şekilde itibarı düşürülmüştür; derin düşünce, Schopenhauer, Nietzsche, ya da (kimi zaman) Wittgenstein'daki gibi, şiirsel ve nükteli olabilir; ama Kutsal ile Dünyevi arasındaki ayrıma uyan felsefe ve şiir stand-up komedi değildir.

gibi); ama en iyileri, daha önce üzerinde düşünmediğiniz, önemli hakikatler olduğunu anlayabilmek için birden fazla kez okumanız gerekenlerdir, özellikle de içlerindeki hakikatin sessiz karakteri okur okumaz unutulmalarına neden olacak kadar güçlü olduğunda.

Aforizmalar okuma alışkanlıklarımızı değiştirmemizi ve onlara ufak ufak yaklaşmamızı gerektirir; her biri eksiksiz bir birim, birbiriyle ilişkisi olmayan eksiksiz bir anlatıdır.

Sosyal becerilerden yoksun kişi için en iyi tanımım: sizden bir aforizmayı açıklamanızı isteyen biri.

Üslubumun aforizmaya yatkın olduğunun farkındaydım. İlk gençlik çağımda, şair Georges Schéradé akıl hocamdı (onun şiiri atasözleri gibi okunur) ve bir kez bu fikirler işini sistemimden attıktan sonra ışığı göreceğimi ve şiir alanında kariyer yapacağımı öngörmüştü. Daha yakınlarda, okuyucular Web’de kitaplarımdan alıntılar yayınlarak çok sayıda telif hakkı uyarısını tetiklediler, ama fikirlerimi (ya da daha doğrusu, bilginin sınırlarına ilişkin temel fikrimi) yeniden ifade etmeyi hiç düşünmedim, ta ki bu cümlelerin aklıma doğal olarak, neredeyse istemsizce, tüyler ürpertici bir biçimde, özellikle de (ağır ağır) yürürken, ya da hiçbir şey veya çaba gerektiren herhangi bir şey yapmamak için zihnimi boşalttığım zaman geldiğini –bulanıklık perdesinin öbür tarafından sesler duyduğuma kendimi ikna edebileceğimi– fark edene dek.

Kendinizi kısıtlamalardan, düşüncelerden, iş denilen şu güçten düşürücü faaliyetten, çabalardan kurtardığınızda, gerçekliğin dokusunda gizlenen öğeler size dik dik bakmaya başlar; o zaman var olduğunu hiç düşünmediğiniz gizemler gözünüzün önünde su yüzüne çıkar.

TEŞEKKÜR

P. Tanous, L. de Chantal, B. Oppetit, M. Blyth, N. Vardy, B. Appleyard, C. Mihailescu, J. Baz, b. Dupire, Y. Zilber, S. Roberts, A. Pipel, W. Goodlad, W. Murphy, M. Brockman, J. Brockman, C. Taleb, C. Sandis, J. Kujat, T. Burnham, R. Dobelli, M. Ghosn (genç olanı), S. Taleb, D. Riviere, J. Gray, M. Carreira, M.-C. Riachi, P. Bevelin, J. Audi (*pontem fecit*), S. Roberts, B. Flyvberg, E. Boujaoude, P. Boghossian, S. Riley, G. Origgi, S. Ammons ve daha pek çok kişi (bazen çok önemli bir yardımı dokunan kişilerin adlarını ancak minnettarlığımı göstermek için çok geç olduğunda hatırlayabiliyorum).

YAZAR HAKKINDA

Nassim Nicholas Taleb, 21 yılını risk alarak geçirdikten sonra felsefe, matematik ve (öncelikle) olasılıkla ilgili pratik problemler alanında araştırmacı olmuştur. Zamanının büyük bölümünü gezip dolaşarak, dünyanın dört bir yanındaki kafelerde derin düşüncelere dalarak geçirmekle birlikte, halen New York Üniversitesi Tandon Mühendislik Okulu'nda risk mühendisliği profesörüdür.

Incerto adlı bir dizide toplanan kitapları (*Aldatıcı Rastlantısallık*, *Siyah Kuğu*, *Prokrustes'in Yatağı*, *Antikırılğanlık*, *Taşın Altındaki El*) 36 dilde yayımlanan yazar, *Incerto*'ya destek olarak, uluslararası ilişkiler ve risk yönetiminden istatistiksel fiziğe kadar çeşitli konularda elliden fazla bilimsel makale kaleme almıştır.

Cesaret ve engin bilginin ender rastlanan bir birleşimine sahip olan, belirsizlik üzerine önde gelen bir düşünür olarak geniş çapta tanınan Taleb, yaşamını çoğunlukla New York'ta sürdürmektedir.

PROKRUSTES'in YATAĞI

Prokrustes'in Yatağı, adını Yunan mitolojisinden alıyor: ziyaretçilerini ya uzatarak ya da bacaklarını keserek yatağına tam olarak sığdıran bir adamın hikâyesi.

Bu hikâye Nassim Nicholas Taleb'in, insanları teknolojiye uyacak şekilde değiştiren, gerçekliği ekonomik modellere uymadığı için suçlayan, ilaç satmak için hastalıklar icat eden, zekâyı sınıfta sınanabilecek bir şey olarak tanımlayan ve halkı istihdamın kölelik olmadığına ikna eden çağdaş uygarlığın yan etkilerine ilişkin görüşünü temsil ediyor.

Keskin zekâ ile bilgeliğin ender rastlanan bir birleşimine sahip olan Taleb, yanılsamalarımızın izini sürerek cesaret, zarafet, engin bilgi gibi klasik değerleri, sosyal becerilerden yoksunluk, kültürsüzlük ve sahtelik gibi modern hastalıklarla karşılaştırıyor.

Bu mizahi ve aykırı aforizmalar, birlikte yaşadığınız ama hiç farkına varmadığınız kendini kandırmaları açığa çıkararak sizi şaşırtacak.

VARLIK

ISBN 978-975-434-644-2

9 789754 346442